

PLANTENWERKGROEP

--- NMC-Schijndel --- Natuurgroep Gestel ---

Plant van de maand september 2025

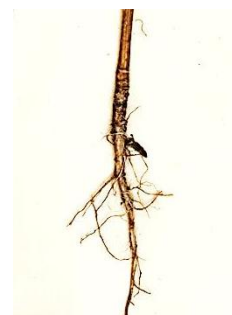
Heggendoornzaad

Algemeen

Wetensch. naam	Torilis Japonica (Houtt.) DC. ***
Uitspraak	Tórilis Japónica
Familie	Apiaceae/Schermbloemenfamilie
Geslacht	Torilis/Doornzaad
Soort	Heggendoornzaad
Plantvorm	Kruid. Therofyt****
Leefvorm	Eén-, tweejarig
Hoogte	60 tot 90 centimeter
Wortels	Penwortel
Stengel	Rechtopstaand
Bladstand	Verspreid
Bladvorm	Driehoekig
Blaadjes	Eirond/lancetvormig
Bladkleur	Donkergroen
Bladrand	Gaaf/getand
Bloeiperiode	Juni – augustus
Bloeiwijze	Schermvormig
Bloemtype	Tweeslachtig
Bloemkleur	Wit
Bloemvorm	Regelmatig
Kelkbladen	5
Kroonbladen	5
Vruchtbeginsel	Onderstandig
Vrucht	Splitvrucht
Groeiplaats	Heggen, bosranden

Foto 1. Heggendoornzaad

Afb. 2. Penwortel

Inleiding

In 2024 ben ik onverwachts een staaltje huisvlijt tegengekomen dat m'n aandacht trok omdat daarin de maanden van het jaar centraal staan. Ook in 2025 vraagt elke maand weer mijn/ onze 'natuur'aandacht.

September heet hier **Herfstmaand**. In de afbeelding worden buiten de vallende bladeren opgeveegd terwijl binnen de kachel al weer brandt.

September is de zevende maand van het jaar.

Als plant van de maand heb ik deze keer voor het **Heggen-doornzaad** gekozen, een plantje waar je snel aan voorbijloopt. Het determineren ervan zal ook niet meevallen. Heukels gaat met twee sleutels de Schermbloemigen te lijf om ons de juiste naam van de plant te doen vinden. De *eerste sleutel* gaat uit van een *bloeiende plant*. Een hele reeks begrippen dienen we te passeren om bij Doornzaad uit te komen. (bladen kruidachtig → alle bladen 1-4voudig geveerd → omwindselbladen ongedeeld of afwezig → onderste bladen niet consequent 3-tallig geveerd → onderste bladen 2-, meervoudig geveerd → bladslippen minimaal 1mm breed → onderste bladen aan of boven het grondoppervlak aangehecht → 0-3 omwindselbladen → omwindselblaadjes 3(of meer) → vruchtbeginsel dicht zachtharig, of met

borstel- of stekelharen bezet → vruchtbeginsel over de hele lengte met stekels of haren bezet → randbloemen niet vergroot → vruchtbeginsel (minstens aan 1 zijde) met stekels bezet → **Doornzaad**). Voor de *tweede sleutel* zal ik bij **Tot slot** ruimte inruimen.

Naamgeving

Torilis. *Torus* (verkleinwoord *torulus*) heeft de betekenis van *gezwel*. *Torilis* is daarvan afgeleid. Dat gezwel moeten we dan zien aan de *gezwollen* stengelknopen.

Japonica. De plant zou afkomstig zijn uit Japan

Heggendoornzaad. *Heggen* vanwege de groeiplaats en *doornzaad* vanwege de stekels op de vruchtwanden van de plant.

In het Fries, Frans, Duits en Engels noemt men de plant achtereenvolgens: Stikelsied, *Torilis anthriscus*, *Gewöhnlicher Klettenkerbel* en Upricht Hedge-parsley.

Plaatsing

Heukels** plaatst de plant in de Schermbloemenfamilie, verder in het geslacht Doornzaad en de soort Heggendoornzaad. In het geslacht Doornzaad worden verder *Knopig doornzaad* (kwetsbaar) en *Akkerdoornzaad* (bedreigd/beschermd) genoemd.

Beschrijving

Levensvorm. Heggendoornzaad is een één- of tweejarig kruid en valt bij de indeling van Raunkiaer onder de Therofyten****. De plant zal tussen de 60 en 90 centimeter hoog worden.

Wortels. De plant heeft een penwortel (afb.2).

Stengels. De stengels staan rechtop (foto 1). Ze zijn gevuld, behaard, geribd en hebben geen verdikking op de knopen. Dat laatste zou je, gezien de naam *Torilis*, wel verwachten.

Bladeren. De verspreid staande bladeren zijn 1- tot 3-voudig geveerd (foto 3 en 4). De bladslippen zijn langwerpig of ook eirond.

Afb. 3. Blad bovenzijde

Foto 4. Blad onderzijde

Foto 5. Bloeiwijze

Bloemen. De plant heeft een schermvormige bloeiwijze (foto 5). De scherm bevat een wisselend aantal stralen (4 tot 13). Er zijn 4 of meer omwindselblaadjes. De witte (soms paars-roze aangekleurde), bloemetjes hebben 5 kroonblaadjes (foto 6). Een enkel bloemetje is zo'n 3 mm. groot. De 5 kelkbladen zijn priemvormig.

Vruchten. De onderstandige vruchtbeginsels van het Heggendoornzaad ontwikkelen zich tot splitvruchten die als klitten aan elkaar geklit lijken (foto 7). De deelvruchten zijn afgeplat aan de zijkanten en bevatten stekels (foto 8).

Foto 6. Bloem

Foto 7 Klitten

Foto 8 Zaden

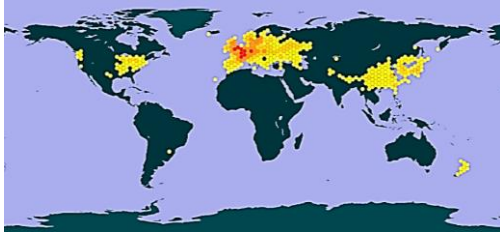
Groeiplaats

Bekijken we de groeiomstandigheden, dan zien we dat:

- het substraat matig- tot voedselrijk, basisch en kalkrijk zal zijn.
- de plant een vochtige tot droge omgeving zoekt.
- de lichtsterkte te omschrijven is als licht beschaduwd.

Heggendoornzaad is o.a langs heg en bosweg te vinden.

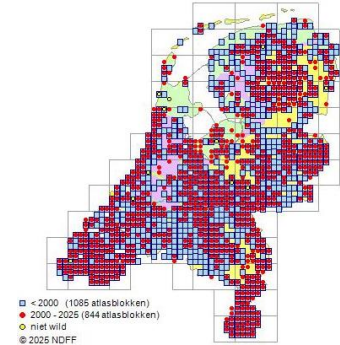
Verspreiding

Kaartje 9(links) laat zien waar onze Plant van de Maand wereldwijd groeit.

Zoemen we in op Nederland, dan geeft kaartje 10 (rechts) van Floron aan waar de plant in Nederland voorkomt. Ze

wordt als *inheems algemeen* aangeduid.

Wetenswaardigheden

Enkel in Flora Batava vind ik iets over het gebruik van deze plant en wel: "*De jonge Bladen worden gezocht door de schapen; verder gebruik is van dezelve nog onbekend*".

Inmiddels is het wel duidelijk dat de plant licht giftig is.

Tot slot

Zoals in de **inleiding** beloofd volgt nu Heukels' *tweede sleutel*, die gaat uit van schermbloemen met vruchten. Wederom dienen we een hele reeks begrippen te passeren om bij Doornzaad uit te komen. (de plant is niet distelachtig → een deel van de bladeren is 1-4-voudig geveerd, of 3-tallig → bladen niet gedeeld in boven elkaar geplaatste kransen → omwindselbladen, soms gespleten, ongedeeld of afwezig → rijpe vrucht 1-11mm lang → vrucht met borstels, stekels of stekelig → vrucht geheel met stekels of stekelharen bezet, bovenste deel niet versmald → vrucht met stekels → deelvruchten niet alleen op de 5 ribben met stekels → vrucht lensvormig → **Doornzaad**).

Bovenstaand overziend blijkt dat we echt doorzettingsvermogen moeten hebben om in de Schermbloemenfamilie 'n voor ons nog onbekende plant te determineren. Maar..... Gelukkig zijn er tegenwoordig gemakkelijker wegen, mits kritisch gevolgd, om de plantennaam te vinden. Nog gelukkiger is dat je van een plant kunt genieten ook al ken je de naam niet en behoort die wel tot de Schermbloemenfamilie.

Tekst : Gerard te Dorsthorst

Afb. foto's: GtD(1,3,4); Neuchâtel Herbarium(2); Saxifraga(5,6,7);

Digital Plant Atlas(8) ; GBIF(Global Biodiversity Information Facility)(9); Floron(10).

1. Heggendoornzaad	De Geelders	21 juli 2025
2. Penwortel	Neuchâtel Herbarium	
3. Blad bovenzijde	De Geelders	21 juli 2025
4. Blad onderzijde	De Geelders	21 juli 2025
5. Bloeiwijze	Saxifraga – Ed Stikvoort	
6. Bloem	Saxifraga – Ed Stikvoort	
7. Klitten	Saxifraga – Rutger Barendse	
8. Zaden	Digital Plant Atlas	
9. Verspreiding wereldwijd	GBIF	
10. Verspreiding Nederland	FLORON Verspreidingsatlas Vaatplanten	

*<https://www.floravannederland.nl/planten/>

**Heukels' FLORA van Nederland. 24e druk. 2020.

*** (Houtt.) heeft voor mij nog geen 'gezicht' gekregen. (wie helpt ?)

DC.: A.P. de Candolle, Zwitserse bioloog, van 4 feb. 1778 tot 9 sep. 1841 aanwezig.

****Therofyt: Plant zonder winterknoppen, is éénjarig, het zaad overwintert.

opm. De Plant van de Maand is te vinden op:

<https://www.nmcschijndel.nl> en op: <https://www.natuurgroepgestel.nl>

Mail: gerardtedorsthurst@home.nl

In **Flora Batava, deel 5, Jan Kops en Herman Christiaan van Hall (1828)** heet de plant *Caucalis Anthriscus* en nog niet *Torillis Japonica*. Hoe dan ook, onderstaande afbeelding getuigt van een accurate waarneming van de plant. Ook wij kijken er nog vol bewondering en plezier naar.

